



OPRACOWANIE PYTANIA

Jak zachować wolność w państwie totalitarnym? Omów zagadnienie na podstawie utworu *Rok 1984* George'a Orwella. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

LEKTURA BAZOWA

George Orwell, *Rok 1984*

EPOKA

Literatura współczesna

ŹRÓDŁO

ustna.odrabiamy.pl

ZESKANUJ TELEFONEM ALBO KLIKNIJ



Kursy maturalne

Pakiet 10 kursów do matury 2027 od Odrabiamy.pl.



Przećwicz to pytanie

Darmowy symulator matury ustnej. Ocena wg kryteriów CKE.



Posłuchaj

Darmowy kurs z opracowaniem pytań jawnych 2027.

1 O co tak naprawdę pyta komisja

Pytanie jest przewrotne, bo Orwell pokazuje raczej, że w doskonale zorganizowanym totalitaryzmie wolności zachować się nie da - każdy akt buntu kończy się złamaniem człowieka. Uczeń powinien więc omówić próby ocalenia wolności wewnętrznej i przyczyny ich klęski. Finał powieści trzeba uczciwie postawić, traktując powieść jako ostrzeżenie.

wolność	W Oceanii nie ma wolności zewnętrznej, więc chodzi o wolność wewnętrzną: prawo do własnej myśli, pamięci, uczuć i prywatności. Komisja oczekuje, że nazwiesz, co dokładnie Winston próbuje ocalić.
państwo totalitarne	System, który chce kontrolować całe życie obywatela, także jego wnętrze, a nie tylko czyny. Komisja sprawdzi, czy pokazujesz narzędzia tej kontroli, a nie samą jej ideę.
jak zachować	Pytanie o sposób, które trzeba potraktować krytycznie: powieść pokazuje próby i ich klęskę. Odpowiedź, że wolność ocala się siłą woli, bez odniesienia do finału, komisja uzna za nieuczciwą wobec tekstu.

KOMISJA CHCE USŁYSZEĆ

- ✓ Tezę: totalitaryzm dąży do odebrania człowiekowi także wolności wewnętrznej, a powieść pokazuje próby jej ocalenia i ich klęskę jako ostrzeżenie.
- ✓ Co najmniej trzy przestrzenie buntu Winstona z konkretnymi: dziennik, miłość z Julią i pokój nad sklepem, pamięć o przeszłości i szukanie prawdy, oraz przyczyny klęski: Charrington, O'Brien, pokój 101.
- ✓ Kontekst zestawiający Winstona z realnymi systemami totalitarnymi lub innym bohaterem walczącym o wolność wewnętrzną oraz wnioszek, dlaczego prawda, pamięć i język są warunkami wolności.

2 Co wziąć z lektury i jaki kontekst wybrać

Z LEKTURY BAZOWEJ

- Dziennik: Winston kupuje w sklepie Charringtona zeszyt i pisze w nim, ukryty przed teleekranem, że wolność to prawo do mówienia, iż dwa plus dwa równa się cztery; zapisuje też hasło przeciw Wielkiemu Bratu. Znaczenie: pierwszy akt wolności to własna, niekontrolowana myśl utrwalona na papierze.
- Miłość Winstona i Julii: potajemne spotkania na wsi i w wynajętym pokoju nad sklepem ze staroci, w którym, jak sądzą, nie ma teleekranu; Julia nosi pas Ligi Antyseksualnej, a ich związek jest sam w sobie aktem politycznym. Znaczenie: prywatność i uczucie jako przestrzeń, której Partia nie może zaplanować.
- Walka o pamięć i prawdę: Winston przypomina sobie zdjęcie trzech skazanych, które dowodziło fałszerstwa procesu, pyta starego prola w pubie o czasy przed rewolucją i przechowuje szklany przycisk do papieru z korałem jako okrucieństwo przeszłości. Znaczenie: bez pamięci nie ma punktu oparcia dla wolnego sądu.
- Książka Goldsteina i O'Brien: Winston wierzy, że O'Brien jest członkiem Braterstwa, przyjmuje od niego zakazaną książkę i czyta ją Julii; wkrótce Policja Myśli wchodzi do pokoju, a Charrington okazuje się jej funkcjonariuszem. Znaczenie: system pozwala buntowi dojrzeć, żeby go tym skuteczniej zniszczyć.
- Ministerstwo Miłości i pokój 101: O'Brien torturuje Winstona, zmusza go do uznania, że dwa plus dwa równa się pięć, a w pokoju 101 grozi mu klątką ze szczurami; Winston krzyczy, żeby zrobili to Julii. Znaczenie: totalitaryzm sięga do lęku i miłości, ostatnich rezerw wolności wewnętrznej.
- Finał w kawiarni Pod Kasztanem (opcjonalnie): zwolniony Winston pije gin, przypadkiem spotyka Julię, która też go zdradziła, a na wieść o zwycięstwie na froncie czuje miłość do Wielkiego Brata. Znaczenie: system nie zabija buntownika, lecz przerabia go na wyznawcę; to ostateczna odpowiedź na pytanie z polecenia.

LITERACKI

POLECANY

Inny świat, Gustaw Herling-Grudziński

Kostylew opala sobie rękę w ogniu, żeby nie pracować dla systemu, Polacy prowadzą głódówkę o zwolnienie, a narrator w epilogu odmawia rozgrzeszenia współwięźniowi, który podpisał donos. Herling pokazuje, że w realnym totalitaryzmie wolność wewnętrzną można było ocalić, choć za ogromną cenę, co jest kontrapunktem dla klęski Winstona.

HISTORYCZNY

Stalinizm i mechanizmy państw totalitarnych XX wieku (procesy pokazowe, NKWD, kult wodza)

W ZSRR skazani w procesach pokazowych publicznie przyznawali się do niepopetnionych zbrodni po torturach i przesłuchaniach, a policja polityczna śledziła także myśli wyrażane w prywatnych rozmowach. Los Winstona jest literackim odbiciem tych metod, a kontekst pozwala pokazać, że wolność wewnętrzną łamano naprawdę.

LITERACKI

Dziady cz. III, Adam Mickiewicz

Więźniowie w celi Konrada zachowują wolność wewnętrzną mimo carskiego śledztwa: żartują, śpiewają, Jan Sobolewski opowiada o wywożonych kibitkami; o Cichowskim, którego wieloletnie śledztwo złamało psychicznie, mówi Adolf w Salonie warszawskim. Zestawienie z Oceanią pokazuje dwa modele despotyzmu: carski łamie ciała i niszczy niektórych, totalitaryzm Orwella chce przebudować każdego od wewnątrz.

FILOZOFICZNY

Filozofia stoicka (Epiktet, Seneka, Marek Aureliusz)

Stoicy uczyli, że człowiek jest wolny wewnętrznie, jeśli panuje nad własnymi sądami, bo tych nikt mu odebrać nie może; Epiktet, który sam zaczynał jako niewolnik, głosił to z mocą świadka. Orwell podważa tę wiarę: pokój 101 dowodzi, że odpowiednio zorganizowany terror potrafi zmienić także sądy człowieka. Kontrast wyostreza pytanie z polecenia.

3 Mapa wypowiedzi

- 1 Teza: powieść Orwella pokazuje, że totalitaryzm dąży do odebrania człowiekowi nawet wolności wewnętrznej – i ostrzega, jak blisko mu do celu.
- 2 Przestrzenie buntu Winstona: dziennik, miłość, pamięć o przeszłości jako próby ocalenia własnego ja.
- 3 Mechanizmy zniewolenia: inwigilacja, fałszowanie historii i nowomowa jako kontrola nie czynów, lecz myśli.
- 4 Klęska bohatera po torturach jako pointa.
- 5 Kontekst: *Inny świat* Herlinga-Grudzińskiego – Kostylew, który odszedł od komunizmu pod wpływem literatury francuskiej, opala sobie w łagrze rękę w ogniu, a wobec przeniesienia na Kołymę sam wybiera śmierć; dowód, że totalitaryzm nie zniewala umysłu do końca.
- 6 Wniosek: warunkiem wolności jest prawda, pamięć i język – dlatego to je totalitaryzm atakuje w pierwszej kolejności.